

UNIVERZITA KARLOVA PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Habilitační obor: Trestní právo, kriminologie a kriminalistika

Uchazeč: JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Pracoviště: Právnická fakulta UK v Praze

Habilitační práce: Dohoda o vině a trestu

Oponent: prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.

Pracoviště: Právnická fakulta UK v Praze

Ústavní soud v Brně

Posudek oponenta na habilitační práci JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D.

„Dohoda o vině a trestu“

Habilitační spis JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D. s názvem „Dohoda o vině a trestu“ obsahuje celkem 301 stran (vlastní text včetně obsahu a seznamu zkratk čítá 271 stran a seznam použitých pramenů má 30 stran).

Posudek na předloženou habilitační práci podávám na základě usnesení komise habilitačního řízení JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D., podle § 72 odst. 7 zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a čl. 3 odst. 3 Řádu habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem Univerzity Karlovy.

1. Význam zvoleného tématu, metody zpracování tématu a výsledek kontroly originality

Zpracovaná habilitační práce je věnována trestněprávní analýze dohody o vině a trestu z hlediska jejího původu v zemích *common law* (jak uvádí autor „typicky ve Spojených státech amerických“) a její právní úpravy v České republice, která i přes své relativně nedávné přijetí již prošla určitým vývojem (srov. zejména novelu trestního řádu provedenou zákonem č. 333/2020 Sb.), který také autor ve své práci reflektuje. Proto je třeba považovat téma práce za nepochybně velmi aktuální.

Z hlediska metod zpracování autor používá deskriptivní a analyticko-syntetickou metodu výzkumu v zásadě u všech kapitol práce s určitými komparativními aspekty stran poznatků vyplývajících z cizích právních úprav. Přesto však je třeba hned na počátku konstatovat, že mi v práci trochu chybí ucelená komparativní kapitola a komplexní srovnání české úpravy s úpravami v jiných zejména evropských státech, což by jistě přispělo k větší přesvědčivosti závěrečné kapitoly věnované návrhům *de lege ferenda* (kapitola o dohodě o vině a trestu v USA má jiný účel, jde spíše o jakési představení, jak uvádí autor, pro dobré pochopení fungování dohody o vině a trestu *de lege lata* i *de lege ferenda* v české právní úpravě, stejně jako pro zvážení teoretických východisek, jež by měla mít odraz v aplikační praxi). Autor v habilitační práci rovněž využil statistická data vztahující se k dohodě o vině a trestu a při jejich představení a zpracování (zejména v kapitole 7.) používá induktivní metody.

Práce velmi fundovaně klade otázky: 1) Splnila dohoda o vině a trestu po více než deseti letech účinnosti tohoto institutu očekávání do ní vložená? 2) Je dohoda o vině a trestu v českém trestním právu v souladu s právem na spravedlivý proces a garantuje řízení o dohodě o vině a trestu práva obviněného a poškozeného? 3) Je současná úprava dohody o vině a trestu *de lege lata* vhodně normována nebo je třeba uvažovat o změnách *de lege ferenda*?

Zdroje, které byly autorem při zpracování habilitační práce užity, jsou založeny na českých i zahraničních publikacích (monografie, časopisecké články, sborníky), a to jak v knižní (fyzické), tak i elektronické podobě. Zahraniční zdroje pocházejí především z angloamerické provenience a v jednotlivých případech uchazeč použil i zdroje z dalších jazykových oblastí (např. nepočítaje Slovensko, šlo např. o Španělsko, Švédsko, Finsko či Itálii, byť šlo o prameny vydané zásadně v angličtině, anebo Polsko či Maďarsko v původních jazycích).

Podle výsledku kontroly originality vygenerovaného z programu Turnitin práce vykazuje celkový index podobnosti 31 %, z toho internetové zdroje 27 %, publikace 7 % a studentské práce 19 %, což by se mohlo jevit jako vysoká míra podobnosti. Při detailní kontrole bylo však zjištěno, že jde o shodu v pojmech a zejména v citacích příslušných ustanovení zákonů a dalších právních předpisů, důvodových zpráv k nim (např. v práci je uváděná celá citace čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod – viz str. 27, dále srov. např. str. 58, 120, 126 atd.), rozhodnutí obecných soudů a Ústavního soudu (viz str. 134, 145 v pozn. pod čarou č. 275, str. 156 atd.), jakož i konkrétních literárních pramenů řádně označených v poznámkách pod čarou (str. 56 až 57, 63, 139 až 140 atd.) Proto nelze v uvedených číslech shledávat nic, co by svědčilo o tzv. plagiátorství.

2. Zaměření habilitační práce, její základní koncepce a systematika

Autor svůj výklad soustřeďuje jak na otázky teoretické, projevující se především při výkladu základních zásad trestního řízení ve vztahu k dohodě o vině a trestu, tak i na praktické postupy orgánů činných v trestním řízení, kde hodnotí přínos nauky a názorů odborné veřejnosti na dohodu o vině a trestu a ve značném rozsahu i judikaturu obecných soudů, Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (dále i jen „ESLP“). O dohodě o vině a trestu autor pojednává jako o tématu, který je nepochybně velmi zajímavý z hlediska legislativního vývoje v České republice, ale i v dalších státech v Evropě a ve světě, a to nejen s ohledem na její původ v systému *common law* a současnou podobu ve Spojených státech amerických (dále i jen „USA“), byť uchazeč správně poukazuje na to, že dohodu o vině a trestu v pojetí amerického

práva (*plea bargaining*), nelze ztotožňovat s evropskými verzemi dohodovacích řízení, ačkoliv se tyto koncepce shodují ve svém základním principu (str. 37 práce). Přitom nepřehlídí význam nového a v té souvislosti uplatňovaného systému restorativní justice a širší souvislosti mezinárodněprávního základu alternativního řešení trestních věcí se zaměřením na fenomén dohody o vině a trestu (viz str. 26 a násl. práce).

Hned na počátku je třeba konstatovat, že ze základní koncepce práce a způsobu jejího zpracování vyplývá hluboký a dlouhodobý zájem autora o problematiku dohody o vině a trestu a o podstatné otázky s ní související, což mu však na druhé straně nebrání v objektivním přístupu při zpracování práce a hodnocení jak české, tak i zahraniční legislativní úpravy a dalších trendů a záměrů projevujících se v této oblasti v jednotlivých státech.

Z hlediska systematiky a struktury práce je postupováno od obecného ke konkrétnímu, když v úvodu pojednává o pojmu dohody o vině a trestu a základních termínech k ní se vztahujících. Tyto kapitoly vymezující základní problematiku dohody o vině a trestu, a to i ve světle restorativní justice a jejího významu pro tento procesní institut. Na to navazuje pojednání o již zmíněném vývoji a používání dohody o vině a trestu v USA, jejím mezinárodněprávní základu a judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, které náležitě sumarizují základní mezinárodní dokumenty i dosavadní judikaturu ESLP (str. 64 až 116), byť tato by měla být podle mého názoru lépe a přehledněji uspořádána z hlediska výkladu o dohodě o vině a trestu a také systematicky zhodnocena, což však provedeno nebylo, a tak je takové hodnocení ponecháno jen na čtenáři, byť jak autor uvádí (str. 64), jsou dílčí závěry z ní vyplývající zařazeny do kontextu české právní úpravy. Tento přístup autora však podle mého názoru nemůže nahradit její komplexní zhodnocení, neboť na místech věnovaných souvislosti s českou právní úpravou se zabývá vždy již jen určitou konkrétní otázkou (srov. str. 127, 140, 145, 155 až 156, 158, 202 až 207, 217 atd.). Jádrem habilitační práce je nejrozsáhlejší kapitola o právní úpravě dohody o vině a trestu v českém právním řádu, a to včetně poněkud stručnějšího pojednání o jejím uplatnění v řízení proti právníkům osobám, a navazující zajímavá kapitola uvádějící statistická data k ní se vztahující. Závěrem autor uvádí své návrhy *de lege ferenda* a shrnutí obsahu práce na základě autorem položených otázek z jejího úvodu.

3. Postup řešení problému a způsob zpracování tématu

Těžiště práce představuje analýza platné právní úpravy dohody o vině a trestu. Autor se v souladu s chápáním významu základních zásad trestního řízení v české trestněprávní nauce především zabývá zásadami trestního řízení ve vztahu k dohodě o vině a trestu (kapitola 6.2.), a to jak obecně, tak i konkrétně zásadami presumpce neviny, legality, materiální pravdy, volného hodnocení důkazů, rychlosti, veřejnosti a práva na obhajobu. Nevysvětluje však, proč se nezabývá dalšími zásadami, z nichž mi především chybí zásada obžalovací (§ 2 odst. 8 tr. řádu – viz i poukaz na ni na str. 218), zásada kontradiktornosti (byť ji nemáme samostatně v § 2 tr. řádu upravenou) a zejména zásada zajištění práv poškozeného (§ 2 odst. 15 tr. řádu), a to i s ohledem na některé zahraniční úpravy, které na rozdíl do české právní úpravy vyžadují obligatorní účast poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu (srov. např. právní úpravu na Ukrajině, v Polsku, v Bulharsku nebo v Albánii – viz i str. 249 až 253). Podle mého názoru by měl autor zhodnotit jak se pouze fakultativní účast poškozeného při sjednávání dohody o vině a trestu [srov. § 175a odst. 2, 5, 6 písm. g), i), § 175b odst. 1, § 187 odst. 4 a § 206b tr. řádu] srovnává se zásadou zajištění práv poškozeného a zda je zmíněná právní úprava v uvedených ustanoveních s ní v souladu. Vypořádání se s touto zásadou mi chybí tím více, že sám autor na str. 61 uvádí, že „(p)osílení postavení poškozeného musí být prioritou nejen

zákonně úpravy, ale rovněž postupu orgánů činných v trestním řízení, zejména státního zástupce.“ Vyrovnaní se se zásadou zajištění práv poškozeného nemůže nahradit krátká kapitola 6.10.3. nazvaná postavení poškozeného, zvláště když i v ní autor konstatuje, že „...současně koncipované ustanovení nemotivuje obviněného se dohodnout se státním zástupcem i na náhradě škody“ (viz str. 248).

V další části šesté kapitoly se autor zevrubně zabývá podmínkami dohody o vině a trestu (6.4), kde nejenom analyzuje naši právní úpravu, ale vychází z materiálů Nejvyššího státního zastupitelství (POP NSZ a nově zpracované Metodiky NSZ k dohodě o vině a trestu) i z judikatury ESLP, jakož i z porovnání se zahraničními právními úpravami. Náležitě se zabývá možnostmi uzavření dohody o vině a trestu v rámci jednotlivých stadií trestního řízení, přičemž správně akcentuje, že nejvhodnější je její uzavření v přípravném řízení nebo v hlavním líčení, a to zejména na jeho počátku. Vypořádává se však i s možností uzavřít dohodu o vině a trestu, byť spíše výjimečně, v odvolacím řízení (viz kapitolu 6.8.5.). V dostatečné míře se věnuje i návrhům na změnu právní úpravy dohody o vině a trestu obsaženým v literatuře. Kladně je třeba hodnotit, že podkladem pro názory autora jsou i statistické údaje souhrnně uvedené v kapitole 7., které autor vhodně využívá v jednotlivých částech práce (viz např. str. 169, 182 atd.). Zajímavá a podnětná je pak zejména kapitola věnující se dohodnutému druhu a výměře trestu, kde autor vychází ze základní myšlenky, že „v souladu s učením o účelu trestu musí být trest i přes benefit, který nese uzavření dohody pro obviněného, především trestem spravedlivým,“ byť je samozřejmě rozdíl mezi stanovením druhu a výměry trestu pro případ vydání odsuzujícího rozsudku po provedeném dokazování v hlavním líčení a postupem při určení konkrétního rozsahu zmírnění trestu pro případ uzavření dohody o vině a trestu, kdy je nutno reflektovat, že na jedné straně je třeba stanovit rozsah zmírnění trestu, aby trest byl nejen zákonný a přiměřený povaze skutku a osobě pachatele, ale aby současně zohledňoval skutečnost, že obviněný se sjednáním dohody o vině a trestu vzdává podstatné části svých procesních práv. K tomu autor zdůrazňuje, že i Metodika NSZ k dohodě o vině a trestu uvádí, že zmírnění trestu by v zásadě mělo reflektovat rozsah, v jakém došlo k upuštění od zdoluhavého, náročného a nákladného dokazování v přípravném řízení s tím, že méně výhodné pro obviněného by mělo být uzavření dohody po skončení úplného vyšetřování. Uvedená metodika přitom uvádí i nutnost hodnocení postoje obviněného k trestnému činu a možnosti jeho nápravy, přičemž za účelem stanovení druhu a výše trestu vymezuje demonstrativně skutečnosti, ke kterým by státní zástupce měl přihlédnout. Autor však také v této souvislosti hodnotí judikaturu Nejvyššího soudu k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku u prohlášení viny (srov. usnesení Nejvyššího soudu pod sp. zn. 5 Tdo 1356/2018, 8 Tdo 258/2021 a 3 Tdo 102/2022). Přitom správně upozorňuje i na to, že státní zástupce a následně soud musí věnovat mimořádnou pozornost tomu, aby vyjednávání o vině a trestu a její následné uzavření nebylo podmíněno hrozbou vysokého trestu a nebylo v rozporu se zásadou *nemo tenetur se ipsum accusare* (zásada zákazu sebeobviňování); v té souvislosti poukázal konkrétně na rozhodnutí ESLP Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království – stížnost č. 24027/07, 11949/08 a 36742/08, jakož na i další rozhodnutí ESLP). Podrobná a řešící v zásadě všechny podstatné procesní otázky je i kapitola věnovaná řízení o schválení dohody o vině a trestu před soudem (viz kapitola 6.8.), v němž soud otázkami kvalifikovaným způsobem zjišťuje především to, zdali obviněný nebyl pod nátlakem, zda mu nebylo vyhrožováno příliš vysokým trestem atp., aby se ujistil, že došlo k zachování práva na spravedlivý proces, a posléze rozhoduje zejména ve smyslu § 314q a § 314r tr. řádu. Náležitá pozornost je autorem věnována i problematice sjednávání a projednávání dohody o vině a trestu u skupinových věci, a to nejenom z hlediska zásady presumpce neviny. Naproti tomu jen velmi stručné je pojednání o shledání nesprávnosti dohody o vině trestu soudem z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody (str. 220 až 221), které by si již ze shora obecně uvedených důvodů

zasloužilo podle mého názoru více pozornosti. Spíše doplňkový charakter (již vzhledem k rozsahu) mají kapitoly 6.9. o dohodě o vině a trestu v řízení proti právnickým osobám a 6.10. o postavení jednotlivých subjektů.

Pozitivně je třeba hodnotit návrhy *de lege ferenda*, které vyplývají z obsahu práce, a to včetně dílčích srovnání se zahraničními právními úpravami. Byť je zde zmíněno i postavení poškozeného „s důrazem na satisfakci jeho majetkových nároků a vyjádření postoje obviněného k trestnému činu“, jsem toho názoru, že se také zde projevilo ne zcela dostatečné reflektování zásady zajištění práv poškozeného, jak na to bylo shora poukázáno. S ohledem na vzrůstající pozornost k právům poškozeného v trestním řízení by bylo třeba se jimi více zabývat, a to nad rámec vhodného zvážení „posílení práv poškozeného, aby byl obviněný motivován směrem k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení“, a to i ve světle restorativní justice, jak autor spíše naznačuje, než podrobně rozvádí. Naproti tomu kladně je třeba hodnotit jeho návrhy na umožnění podání odvolání i v případě závažného porušení práv obviněného při sjednávání dohody o vině a trestu, legislativní úpravy odůvodnění vyrozumění obviněného státním zástupcem o odmítnutí návrhu obviněného na sjednání dohody o vině a trestu, zapojení Probační a mediační služby do procesu jejího sjednávání a rozšíření prvků restorativní justice, jakož i návrh na legislativní úpravu odůvodnění výroku o schválení dohody o vině a trestu v rozsudku.

V závěru práce se uchazeč náležitě zabývá shora uvedenými v úvodu položenými otázkami, když především shledává, že dohoda o vině a trestu v zásadě naplňuje očekávání do ní vložená, ale je třeba další osvěty, aby byly odstraněny neodůvodněné regionální rozdíly a dosud přetrvávající předsudky při jejím uplatňování. Správně autor zdůrazňuje, že z judikatury týkající se presumpce nevinoty vyplývá nejen potřeba zabezpečit, aby prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, bylo učiněno bez nátlaku a donucení, ale současně i nutnost předcházet tomu, aby nevinná osoba učinila prohlášení viny. Konečně autor uzavírá, že česká právní úprava dohody o vině a trestu je vyhovující právu na spravedlivý proces a garantuje práva obviněného i poškozeného, avšak pouze při zákonné, správné a citlivé aplikaci právních norem, které tento institut v trestním řádu zakotvují. Současná právní úprava je relativně vyvážená, přesto však by bylo žádoucí provést určité již uvedené novelizace právní úpravy dohody o vině a trestu.

Z hlediska celkového hodnocení je třeba uvést, že autor v práci dobře využil prakticky veškerou domácí literaturu i dostupné zahraniční prameny, jakož i judikaturu ESLP, obecných soudů i Ústavního soudu (srov. seznam použité literatury na str. 276 až 305). Pokud jde o domácí prameny, využívá nejen většiny monografií dotýkajících se restorativní justice, odklonů či alternativních řešení trestních věcí a zejména dohody o vině a trestu, ale pracuje i s odbornými články a s některými sborníky. Ocenit je třeba i práci se zahraniční literaturou (mimo slovenské, převážně anglickou a zčásti, byť spíše ojediněle, i polskou či maďarskou), a to částečně čerpanou i z elektronických zdrojů. V tomto směru mi však poněkud chybí literatura německá, a to i s přihlédnutím k zvláštnímu vývoji používání dohody o vině a trestu ve Spolkové republice Německo [viz i autorem uváděný článek MUSIL, Jan Dohody o vině a trestu (Absprachen) v Německu. Právník, 2008, č. 3]. Dobrá je i jazyková úroveň práce a její formální zpracování, kde autor využívá ve statistické části množství tabulek i grafických znázornění, což přispívá k přehlednosti a značně vypovídací hodnotě závěrů práce.

Přes uvedené některé dílčí výhrady, je třeba práci JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D. celkově hodnotit jako zdařilou a originální. Z výše uvedeného vyplývá, že uchazeč zvládl komplikovanou a rozsáhlou materii, a to ve smyslu zkoumání a následného hledání vyváženého

a efektivního přístupu k právní úpravě dohody o vině a trestu a zejména k její aplikaci z hlediska zájmu společnosti na rychlém a účinném trestním řízení, ale i zabezpečení práv obviněného a poškozeného, a to při naplnění zmíněných základních zásad trestního řízení.

Z uvedeného hodnocení vyplývají tyto dotazy k obhajobě habilitační práce:

1. Je právní úprava dohody o vině a trestu v souladu se zásadou zajištění práv poškozeného (§ 2 odst. 15 tr. řádu)?
2. Mělo by být v právní úpravě dohody o vině a trestu posíleno postavení poškozeného, a pokud ano, jakým způsobem?

5. Závěr

Ze všech těchto důvodů lze uzavřít, že posuzovaná habilitační práce JUDr. Lukáše Bohuslava, Ph.D. je nepochybně podnětné kvalifikované dílo přinášející nové vědecké poznatky. Jmenovaný v něm fundovaně prezentoval své závěry a tím prokázal své předpoklady pro samostatnou vědeckou práci. Předložená práce splňuje potřebné požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru trestní právo, kriminologie a kriminalistika, a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 18. května 2023

prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.